

SZÖVEG –
LACKFI JÁNOS

NYELVLECKE HALANDÓKNAK

◆ De tényleg, mint egy kezdő nyelvlecke... A busznak van kereke. Paulnak van két keze. A kéznek van öt ujj. Az ujjnak van három perce. Az órának van hatvan perce. A percnak hatvan másodperce. Érdekes, ahogyan két nyelv egymással felel ezen a minimalista szerkezeten keresztül. Angolul a „house”, vagyis a ház az alany, amely birtokolja a tavat. Magyarul viszont van egy ház, amely a tóhoz tartozik. Nálunk a birtokolt valóság kerekedik felül. Szerintük bírok egy házat. Szerintünk létezik egy ház, amely történetesen az enyém. Pusztán grammatika? Másféle gondolkodás a birtoklásról? Egy angolszásznak természetesebb, hogy uralkodik valamin? Minket inkább dominál, amit birtoklunk? Elgondolkodtató.

A nyelvlecke-stílus ideális, hogy szűkítsük-tágítsuk a kamera optikáját, ráközelítsünk a dolgokra vagy távolodjunk tőlük. Láncreakciók sorozata a világ, a kölcsönhatások körbeérik a földet. A birtokos viszony által rendezhetjük, elemeire bonthatjuk a bonyolult világot. A fa ágbogas, a fejsze egyszerű. A test kacifántos, a szike egyértelmű.

A kamera viszont, amely elvileg csak rögzíti a világot, valójában feldarabolja, értelmezi, jelentéssel tölti fel. Nézzük hát a vers kameramozgását! Válasszunk egy értelmezési ösvényt! A tóparti ház világtól elvonultságra, kiskirály-létre, igazi édeni állapotra utal. Nos, bontsuk elemeire ezt a (végtelen-parti) otthonosságot, miből is áll voltaképp... Tűzhely melegéből (nem fagyunk meg), kondér ételből (nem halunk éhen), edényfogantyúból (gyakorlatias tárgyak vesznek körül), fogantyú dekorcsíkjából (csipetnyi dísz egy funkcionális tárgyon). Aztán jön a lejtőszög, a számok (köznapokat segítő tudomány), absztrakttá válik minden, ami emberközeli. A költő azonban, mint bűvész, elővarázsolja a statisztika mögül az arcot, és más logikájú ugrásokkal halad visszafelé. Eddig részleteket láttunk, most beközelít az arc mögé, a gondolatig. Utána azt sugallja, a logikus gondolkodás csapda. Egy ajtón át menekülést kínál a csapdából, és miután majdnem elvesztünk, visszajutunk az otthonosságba. Van-e sztori a háttérben? Megkívántunk egy tóban úszkáló női testet, és majdnem elvesztettük otthonunkat? A könyv cselekményébe belehaltunk, majd feleszméltünk, és minden rendben? A múlt válaszútján találtuk magunkat, rájöttünk, most csavargók is lehetnénk, aztán visszazuttyanunk kényelmes fotelunkba? Akárhogy is, szédítő utazás!

IKERTÜKÖR

Egy-egy mai vers,
a szerző külföldi, hol nő, hol férfi.
Akik rápillantanak, költők maguk is,
egy férfi és egy nő.
Ugyanaz a szöveg kétféle
arcát mutatja kétfelé...

Charles Bernstein MINDEN TÓNAK VAN EGY HÁZA

minden tónak van egy háza
és a háznak kandallója
és a tűznek van kondérja
és a kondérnak fedője
és a fedőn van fogantyú
és a fogantyúnak talpa
s minden talpnak van egy széle
s minden szélnek van egy csíkja
és perem jár minden csikhoz
s minden peremnek van rése
s minden réshöz lejtőszög jár
és a lejtőszöghöz összeg
s minden összegben egy szám van
s minden számnak van egy arca
s gondolat jár minden archoz
s minden gondolathoz csapda
s minden csapdához egy ajtó
és azokhoz ajtófélfák
s minden félfához tető jár
s minden tetőnek van háza
és egy tő jár minden házhoz

»» Szöcs Géza fordítása

SZÖVEG –
SZABÓ T. ANNA

CSIKICSUKI

Ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte... Az ujjunkon számláljuk meg a világot, nem is gondolunk igazán bele a jelentésébe, csak élvezzük az ismétlést és a variációkat. Kerekecske-dombocska... Bor-sót főz-tem, jól meg-sóz-tam... Én is pisze, te is pisze... Nem az értelem fontos itt, hanem a játékba való belefeledkezés, a ritmus révülete, a hangzás hevülete. Ilyenkor az érzelem elfedi az értelmet – de vajon baj ez?

Az amerikai költő versében is valami hasonló történik első olvasásra. Először még értjük vagy érteni véljük a szöveget, a költőt, mint a gondos szülő, rajzol: Tó, tó, tavacska, készen van a házacska... Látjuk a képet, követjük a ceruzát, egyre kisebb részleteket látunk, tó, ház, kondér, fedő... de egyszerre elkezdünk szédülni és elveszni a képek és a szavak között, rés, csík, lejtőszög, a vers egyre elvontabb lesz, a rajz egyre absztraktabb, amíg el nem jut a pusztá számokig, mintha már nem szabadkézi rajz lenne, hanem számítógép dolgozna ezen: pont, pont, tizedes vesszőcske, hová tart ez a befelé pörgő örvény? A kép egyre különösebb, a hangzás viszont egyre ismerősebb, ringat és megtart, mintha az egyre jobban leváló értelmet akarná ellensúlyozni. Olyan, mint egy ráolvasás-szöveg, archaikusan repetitív, mint a mágikus számoló szövegek, amelyek valami betegségből akarnak kigyógyítani a sorozatos megfosztás által: „Tíz nem tíz, kilenc nem kilenc... egy nem egy”. Látszólag épül a vers, de az értelem visszagombolyodik, lebomlik.

Aztán egyszerre, amikor visszabontott minden teret és falat a pusztá kalkulációig, átfordul, visszafordul, és a mondóka logikájával, egyetlen ugrással ismét visszajut az arcig, de nem áll meg itt, a kép vibrálni kezd, a szemcsés látvány még nem zökkent vissza egészen felismerhető körvonalakká, az arcnak gondolata, a gondolatnak csapdája van – és ekkor megtalálja a kivezető utat: a csapdának ajtaja van, mindennek van kivezető útja és egyszerre ott találjuk magunkat a háznál ismét, az otthonosságban. Megnyugodtunk? Nem egészen. A csapdának ajtaja van, a versnek viszont csapdája, csiki-csuki, csikizi az elménket, nem lehet szabadulni tőle. Megint nyugtalanok lettünk, próbáljuk kirázni a dallamot a fülünkéből, hogy a világot a maga nyers és fogható valóságában visszakapjuk. Vajon mitől akar megszabadítani ez a gyermekien nyitott és mégis enigmatikusan zárt szövegegész? Csak nem a kényszeres gondolkodás csapdájának tárja szélesre az ajtaját? ♦